

Alınış tarihi (Received): 15.10.2019
Kabul tarihi (Accepted): 29.12.2019

Üreticilerin Tarım Politikalarına İlişkin Görüş Ve Beklentilerinin Belirlenmesi (Tokat İli Merkez İlçe Köyleri Örneği)

Nuray KIZILASLAN^{1,*} Erkut SOMAK²

¹*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomi Bölümü 60240 Tokat*

²*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Deneysel Tıp Araştırma Birimi 60100 Tokat*

*Sorumlu yazar: nuray.kizilaslan@gop.edu.tr

ÖZET: Türkiye’de bugüne kadar uygulanan tarım politikaları ile üretimin artırılması hedeflenirken bu politikaların kamu kaynaklarına getirdiği mali yük ve hedef kitleye ulaşamaması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada araştırma alanındaki üreticilerle yapılan görüşmeler, tarım politikalarının hedef kitle tarafından ne kadar bilindiğini, üreticilerin politikalara ilişkin görüş ve beklentilerini ortaya koymuştur. Araştırmanın ana materyalini Tokat İli Merkez İlçesinin 108 köyünde yaşayan üreticilerinden anket yöntemi ile toplanan birincil veriler oluşturmaktadır. Bu köylerin %50’si alınarak 54 köyde araştırma yapılmıştır. Her bir köyden 10 üretici olmak üzere 540 üretici örnek hacmini oluşturmuştur. Tüm bulgular genel olarak incelendiğinde; üreticilerin uygulanan tarım politikalarından memnun olmadığı, tarımsal altyapının eksikliğinden şikâyetçi oldukları, tarımsal desteklemeleri yetersiz buldukları görülmektedir. Üreticilerin elde ettikleri tarımsal gelir ile geçimlerini sağlayamadıkları, tarımsal danışmanlık sisteminin yeterince yerleşmediği ve üreticilerin tarımda kullanılan kaynakların adil kullanılmadığı konusunda hemfikir oldukları ortaya çıkan olumsuz sonuçlardan bazılarıdır. Bu olumsuz sonuçların giderilmesi için çiftçilerin görüşleri, ihtiyaçları ve istekleri, çiftçi katılımının da sağlandığı düzenli aralıklarla yapılacak çalıştay, seminer, forum gibi platformlarda mikro bazda tespit edilip dikkate alınmalı, bu ihtiyaç, görüş ve taleplere göre tarım politikalarına yön verilmelidir.

Anahtar Kelimeler- *Tarım, tarım politikası, destek, Tokat, Türkiye*

Views of Producers on Agricultural Policies and Determination of Expectations (Example of Central District Villages In Tokat Province)

ABSTRACT: While agricultural policies implemented in Turkey were aimed at increasing production problems such as the financial burden of these policies brought to public resources and the inability to reach the target audience have emerged. In this study, the interviews with producers in the field of research revealed how well agricultural policies are known by the target group and the opinions and expectations of producers about the policies. The main material of the research is the primary data that collected with survey method from the producers living in 108 villages of Tokat province Central District. 50% of these villages were taken and research has been done in 54 villages. 540 producers, 10 producers from each village, created sample volume. When all the findings are examined in general; it seems that producers are not gratified by the applied agricultural policies, they complain about the lack of agricultural infrastructure, they find supports for agricultural products insufficient. Some of the negative consequences are producers are not able to earn their livelihood with agricultural income, the agricultural advisory system is not suitable and producers agree on the issue that agriculture resources are not used properly. In order to eliminate these negative results, the opinions, requirements and demands of farmers must be determined and considered on a micro basis in the workshops, seminars, forums which will be held at regular intervals where the participation of farmers is also provided and according to these requirements, opinions and demands, agricultural policies should be directed.

Keywords –*Agriculture, agricultural policy, support, Tokat, Turkey*

1. Giriş

Tarım ülke nüfusunun beslenmesi, milli gelire ve istihdama katkısı, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayiye sermaye aktarması, ihracata doğrudan ve dolaylı olarak katkısı, biyolojik çeşitlilik ile ekolojik dengeye olan katkıları nedeniyle tüm dünyada vazgeçilmez ve gıda üretiminin güvenliği nedeniyle de stratejik bir sektör niteliğindedir (Doğan ve ark., 2015).

Tarımın stratejik öneme sahip bir sektör olması dolayısıyla tüm dünya ülkelerinde desteklenen bir sektör konumundadır. Her ülke kendi ekonomik yapısına özgü bir tarım politikası ortaya koymakta ve tarımı farklı yöntemlerle desteklemektedir.

Dünyada ilk uzun dönemli politikalar tarım alanında geliştirilmiş ve birçok ülkede gıda güvenliğini sağlamak adına, birçok ülkede ise ekonomik büyüme ve makroekonomik amaçlar doğrultusunda tarım desteklenmiştir (Gaytancıoğlu, 2009). Tarım sektöründe uygulanmakta olan politikalarda temel amaç, örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır (Yalçınkaya ve ark., 2006). Sürdürülebilir tarım için tarımın desteklenmesine ihtiyaç vardır. Tarımsal destekleme politikaları tarımsal üretimi yönlendirmek, teşvik etmek veya özendirmek amacıyla (Eraktan, 2001) devletin farklı sektörlerden tarıma, girdi ve çıktı fiyatlarına müdahale ederek veya sübvansiyonlar ederek kaynak aktarması şeklinde uygulanmaktadır (Aksöz, 1973).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve önceliklerine göre yaşadıkları sorunlar çeşitlilik göstermekte, ülkeler ihtiyaçları doğrultusunda tarım politikalarını geliştirmektedir. Ancak tarımın “evrensel” olarak nitelendirilen sorunları, her ekonomide birbirine çok benzer politika girişimlerine yol açmaktadır (Güney, 2006).

Cumhuriyet’ten günümüze Türkiye’de izlenen tarım politikaları 1923-1950 yılları arasında “kendi kendine yeterli olma”, 1950-1960 arasında “hızlı makineleşme”, 1960-1980 arasında “tarımda modernizasyona devlet desteği” ve 1980 sonrasında ise “neoliberal tarım politikaları” şeklinde gerçekleşmiştir (Suiçmez, 2003).

Türkiye’de tarım sektörü planlı dönem öncesi ve planlı dönemin başlangıcından 1980 yılına kadar genellikle devlet eliyle korunmuş ve desteklenmiştir. Serbestleşme süreci ile birlikte tarımın gelişmesinde ve yönlendirilmesinde etkili olan kuruluşların özelleştirilmesi gündeme gelmiş ve ülke tarım politikaları ülke önceliklerinden ziyade uluslararası kuruluşların inisiyatifine bırakılmıştır. Devletin tarım sektöründen desteğini büyük ölçüde çekmesi sonucunda tarım sektöründeki üreticiler ve özellikle aile emeğine dayalı küçük işletmeler olumsuz etkilenmişlerdir (Eştürk ve Ören, 2014).

1980 öncesi dönemde çoğunlukla kullanılan araçlar; taban fiyat ve destekleme alımları ile birlikte girdi sübvansiyonları ve ucuz kredi desteklemeleri olmuştur (Işıklı ve Abay, 1992; Yılmaz, 2008). Bu dönemde, sayıları yıllara göre değişmekle birlikte, birçok ürüne “pazar fiyatı desteği” verilmiştir (İnan ve ark., 2003; Yalçınkaya ve ark., 2006).

1980’den 2000 yılına kadar olan dönemde, tarım piyasalarına destekleyici, koruyucu yöndeki devlet müdahalelerinin kapsamının daraltılması öngörülmüştür. 1980 öncesinde yaşanan enflasyonlara tarımsal ürün fiyatlarının, tarımsal girdilere verilen sübvansiyonların ve düşük faizli kredilerin parasal genişleme üzerindeki etkisinin neden olduğu görüşü,

devletin tarıma bakış açısının değişmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, tarım sektörü enflasyonun başlıca nedenleri arasında değerlendirilmeye başlamıştır (Türkekul, 2006).

2000'li yıllara gelindiğinde, bir taraftan tütün ve çay gibi belli ürünlerdeki değerlendirilemeyen aşırı stokların imha edilmesi sektörü zorlarken, diğer taraftan hayvansal ürünler ve yağlı tohumlarda olduğu gibi arz açıklarının meydana gelmesi, sektördeki dengesizliği ve planlama eksikliğini gözler önüne sermiştir. Tarımsal üretimin yönlendirilmesi ve ekonomik dengelerin korunmasını amaçlayan tarımsal destekleme politikaları; desteklerin hedef kitleye ulaştırılamaması, istenilen hedeflerin gerçekleştirilememesi ve devlete getirdiği mali yük nedeniyle etkisini yitirmiş, kalkınmaya yönelik hedefleri engelleyen unsurlar olarak gündeme gelmiştir (Yalçınkaya ve ark., 2006).

AB'de Gündem 2000 Reformu Türkiye tarımsal destekleme politikalarında önemli değişimleri de beraberinde getirmiştir. Türkiye 2001 yılından itibaren tüm tarımsal fiyat desteklemelerini ve girdi sübvansiyonlarını kaldırmış aynı yıl uygulanmaya başlanan Tarım Reformu Projesi (ARIP) kapsamında; Doğrudan Gelir Desteği Sistemine (DGDS) geçmiştir.

Bu sistemin bir parçası olarak, 2001 yılından itibaren üreticiler Tarım ve Orman Bakanlığı'nın taşra birimlerinde çiftçi kayıt sistemlerine kaydedilerek ve ülke genelinde bir bütünlük sağlanarak çeşitli kalemlerde destekleme ödemeleri yapılmaya başlanmıştır (Gürkan, 2012).

Türkiye'de doğrudan gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödemeler, hayvancılık destekleri, tarım sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri, çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri, diğer destekleme ödemeleri kapsamında ise; araştırma, geliştirme ve tarımsal yayım desteği, pazarlama teşvikleri, özel depolama yardımı, kalite desteği, piyasa düzenlemeleri desteği, organik üretim desteği, imha desteği, ürün işleme desteği, gerektiğinde bazı girdi destekleri ile tarım havzaları destekleri ve benzer konularda destekleme araçları şeklinde uygulanmış ve uygulanmaktadır.

Türkiye'de bugüne kadar uygulanan tarım politikaları ile üretimin artırılması hedeflenirken, bu politikaların kamu kaynaklarına getirdiği mali yük ve hedef kitleye ulaşamaması gibi sorunlara sahiptir.

Bu çalışmada, Tokat İline bağlı Merkez köylerdeki üreticilerle yapılan görüşmeler tarım politikalarının hedef kitle tarafından ne kadar bilindiği ve politikalara ilişkin görüş ve beklentilerinin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu amaçla, yerelde tarım politikası ve uygulamalarının üreticiler üzerinde bıraktığı izlenim ve etkinin ortaya konması planlanmıştır. Araştırma yerel bilgiyi açığa çıkarması, araştırmacılara ve politikalara yön veren kişilere temel oluşturması açısından önem taşımaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma Tokat İli Merkez İlçe köylerinde yürütülmüştür. Tokat ili Merkez İlçesinde 108 köy bulunmaktadır. Bu köylerin %50'si alınarak 54 köy belirlenmiştir. Her bir köyden 10 üretici olmak üzere 540 üretici örnek hacmini oluşturmuştur. Veriler değerlendirilirken yüzde hesapları ile üreticilerin görüşleri ve beklentileri ortaya konmuştur. Ayrıca 5'li Likert Ölçekli sorular oluşturulmuş olumsuz ifadeden olumlu ifadeye doğru yani kesinlikle

katılmıyorum-kesinlikle katılıyorum arasındaki ifadelerle 1'den 5'e puanlar verilerek değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Üreticilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Çizelge 1'de üreticilerin bazı sosyo-demografik özellikleri verilmiştir. İncelenen üreticilerin %65,37'sini erkekler oluşturmuştur. Yapılan araştırma, üreticilerin çok büyük kısmının ilköğretim (%55.93) mezunu olduğunu ve ihmal edilemeyecek bir kısmının okur-yazar (%10.19) olmadığını göstermektedir. Üreticilerin büyük oranda evli (%89.45) olduğu belirlenmiştir. Ailedeki bireylerin cinsiyet dağılımında %48.52 erkek, %51.48 kadın olduğu görülmüştür.

Çizelge 1. Üreticilerin bazı sosyo-demografik özellikleri

Table 1. Some socio-demographic characteristics of farmers

Sosyo-demografik özellikler	Erkek		Kadın							
	F	%	F	%						
Cinsiyet durumu	353	65.37	187	34.63						
Ailedeki bireylerin cinsiyete göre dağılımı	262	48.52	278	51.48						
Medeni durumu	Bekâr		Evli							
	57	10.55	483	89.45						
Eğitim durumu	Okuma yazma bilmeyen		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
	55	10.19	302	55.93	73	13.52	85	15.74	25	4.62

Çizelge 2'de üreticilerin sosyal güvenlik, kurumlara üyelik, üretim kayıt, toprak tahlili, çiftçi kayıt sistemi ve ürün sigortalatma durumu verilmiştir. Tarımda sosyal güvenlik kapsamına alınmayan üreticilerin toplam içindeki oranı (%55.56) daha yüksektir. Artukoğlu (1998) yaptığı bir çalışmada, tarımda sosyal güvenlik kapsamına alınan üretici ve işçilerin toplam içindeki oranının düşük düzeyde kaldığı, yerel düzeylerde yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarının da bunu desteklediğini belirtmektedir.

Meslek odası, kooperatif, birlik, dernek gibi farklı amaçlı örgütlere üye olmayan üreticilerin oranının %35.19 olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin çoğunun tarımsal örgüte üye olması, üreticilerin örgütlenmenin önemini anladıklarını göstermektedir. İşletme kaydı tutan üreticilerin oranı %78.70'dir. İşletmelerin, $\frac{3}{4}$ 'den fazlasının toprak tahlili yaptırdığı (%76.85) belirlenmiştir. Altıntaş ve Altıntaş (2012), üreticilerin toprak analizi yaptırma eğilimlerini düşük bulmuş, nedenlerini ihtiyaç duymamaları ve bilgi sahibi olmamaları olarak belirlemiştir. Üreticilerin tamamı çiftçi kayıt sistemine kayıtlıdır. Araştırma bölgesinde ÇKS'nin başarıya ulaştığını söylemek mümkündür. Menek ve Kızılaslan'a (2008) göre yaptıkları araştırma alanındaki üreticilerin %82.4'ünün uygulamaya başladığı yıldan itibaren Doğrudan Gelir Desteği 'den faydalandığını ortaya koymuştur.

2005 yılında çıkarılan 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ile bitkisel ve hayvan üretimindeki birçok risk sigorta kapsamına alınmıştır. Ayrıca çiftçi kayıt sistemine üye olan çiftçilerin tarım sigortası primlerinin yarısı devlet tarafından desteklenmektedir. Buna rağmen tarımsal üretimde karşılaşılan riskleri transfer etme yöntemlerinden biri olan tarım

sigortaları yeterli gelişmeyi gösterememiştir (İkikat Tümer, 2011). Ancak araştırma alanında tarım sigortası yaptırma konusunda bir gelişim sağlandığı söylenebilir. Araştırmaya katılan üreticilerin yalnızca %8.15'i ürünlerini sigortalatmamıştır.

Çizelge 2. Üreticilerin bazı genel tutumları

Table 2. Some general attitudes of farmers

	Evet		Hayır	
	F	%	F	%
Sosyal güvenlik kurumuna kayıt durumu	240	44.44	300	55.56
Kooperatif, birlik vb. kurumlara üyelik durumu	350	64.81	190	35.19
Üretim kayıt durumu	425	78.70	115	21.30
Toprak tahlili yaptırma durumu	415	76.85	125	23.15
Çiftçi kayıt sistemine kayıt durumu	540	100.0	0	0.0
Ürün sigortalatma durumu	496	91.85	44	8.15

Çizelge 3'de görüldüğü gibi, üreticiler ortalama 22.33 adet büyükbaş ve 20.86 adet küçükbaş hayvanı olduğunu ifade etmiştir. Üreticilerin tarım arazilerinin parsel sayısının (5.39 adet) Türkiye ortalamasına yakın (5.9 adet) (TÜİK, 2019) olduğu görülmektedir. Ortalama arazi genişliği 38.84 da'dır. Arazilerin büyük kısmı mülk olup ortalama 40.83 da, kira olan araziler ise ortalama 1.85 da'dır.

Çizelge 3. Üreticilere ait hayvan mevcudu ve arazi varlığı

Table 3. Animal stock and land assets of farmers

Üreticilere ait hayvan mevcudu (adet)	Ortalama Büyükbaş 22.33		Ortalama Küçükbaş 20.86	
	Mülk	Kira	İşlenen Arazi	Parsel Sayı (adet)
Üreticilere ait arazi varlığı (da)	40.83	1.25	38.84	5.39

Çizelge 4'de araştırma bölgesindeki üreticiler, büyük oranda tahıl yetiştirdiğini ifade etmiştir. Üreticilerin sırasıyla %65.00'i tahıl, %14.26'sı meyve, %11.11'i yem bitkileri, %9.26'sı baklagiller, %8.89'u sebze ve %6.48'i endüstri bitkileri yetiştirdiklerini ifade etmiştir.

Çizelge 4. Üreticilerin yetiştirdiği bitkisel ürünler

Table 4. Herbal products grown by farmers

	Tahıllar		Baklagiller		Endüstri bitkileri		Yem Bitkileri		Meyve		Sebze	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Üreticilerin yıl içinde yetiştirdiği ürünler*	351	65.0	50	9.26	35	6.48	60	11.11	77	14.26	48	8.89

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Üreticilerin %99,07 pulluk, %98,15 traktör, %98,15 römork, %96,30 mibzer, %99,44 diğer bazı tarım alet ve ekipmana sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca arazi büyüklüğü, üretim çeşitliliği ile tarım alet ve makine varlığı arasında bağlantı olduğu görülmektedir. Üreticilerin %98.15'i ekipmanını yeterli ve %1.85'inin ekipmanını yetersiz bulmaktadır.

Çizelge 5'de üreticilerin tarımla ilgili bilgi edinme kaynakları araştırılmış, elde edilen sonuçlara göre en fazla verilen cevabın %92.22 oranıyla TV, Radyo, İnternet, SMS, vs. seçeneği olduğu ortaya çıkmıştır. Televizyonun üreticilerin büyük kısmı tarafından haber almak ve hoş vakit geçirmek için kullanıldığı görülmektedir. En az verilen cevabın % 15.37 oranı ile Tarla günü, Tarla Ziyareti, Demonstrasyon ve Çiftçi Ziyareti, Geziler vs. seçeneği olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5. Üreticilerin tarımla ilgili bilgi edinme kaynakları*

Table 5. Sources of information on agriculture of farmers

Üreticilerin tarımla ilgili haberleri edinme kaynakları*	TV, Radyo, İnternet, SMS, vs.		İlçe Tarım M. Fakülte, Banka, Dernek, Ziraat Odası vs.		Gazete, Dergi, Poster, Broşür, Kişisel ve Sirküler Mektup, Billboard, Slâyt vs.		Toplantı, Seminer, Fuar, Tartışma, Konferans, Sergi vs.		Tarla günü, Tarla Ziyareti, Demonstrasyon ve Çiftçi ziyareti, Geziler vs.	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
	498	92.22	300	55.55	144	26.66	128	23.70	83	15.37

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelge 6'da üreticilerin yıllık işgücü kullanma durumuna bakıldığında, evet diyenlerin %75.0'i geçici ve hayır diyenlerin %25.0'ı geçici işgücünü kullanmaktadır. Yıllık işgücü kullanan üreticilerden evet diyenlerin %18.52 'si daimi ve hayır diyenlerin %81.48'i daimi işgücünü kullanmaktadır. Yıllık geçici ve daimi işgücü kırsal alandaki emek-yoğun tarımsal ürünlerin yetiştirilmesi için önemlidir. Yeterli düzeyde sermaye ile belirli büyüklükteki işletmelerde yapılacak tarımsal faaliyetler, değerlendirilemeyen işgücü potansiyelinin bir kısmının kullanılmasına da olanak tanıyacaktır.

Çizelge 6. Üreticilerin yıllık işgücü kullanma durumu

Table 6. Annual labor force use by farmers

Üreticilerin yıllık işgücü kullanma durumu	Evet		Hayır	
	F	%	F	%
Daimi	100	18.52	440	81.48
Geçici	405	75.00	135	25.00

3.2. Üreticilerin Tarım ve Tarım Politikaları ile İlgili Görüşleri

İncelenen üreticilerin tarım ve tarım politikaları ile ilgili görüşleri Çizelge 7'de gösterilmiştir. Üreticilerin %83.52'si arazi varlığını yeterli bulmamaktadır.

Üreticilerin tarımdan elde ettiği gelirin yeterli olmadığı ve yarısından fazlasının tarım dışında başka işle uğraştığı dikkat çeken bulgulardandır. Ayrıca büyük kısmının kazandıkları gelire borçlarını karşılamakta zorluk yaşadığını söylemek mümkündür. Üreticilerin devamlı bir gelir kaynağı olsa da köyde yaşamaya devam edeceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kentten köye tersine göçe yönelik politikalara ağırlık verilmelidir.

Üreticilerin yarısından fazlası yeni tarımsal yöntemleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca yeni tarımsal teknolojileri kullanmayı istemektedir. Üreticilerin üretim sonucunda

makinelerini yenilemediği görülmektedir. Üreticilerin makinelerini üretim sonucunda yenilemesine ilişkin yıllık ne kadar para harcanacağı ve ne kadar para kazanılacağı belirlenmesi esastır. Makinenin iyileştirilmesi amacıyla mevcut kıymet yerine modern ve teknolojik makine ve ekipmanın alınması ya da değiştirilmesi istenmektedir. Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerin büyük oranda borçlu olduğu görülmektedir.

Üreticilerin 3/4'ü işgücü bulmakta zorluklarla karşılaşmaktadır. Tarımda daha çok vasıfsız işgücünün yaptığı kayıt dışı, güvencesiz, asgari ücretin altında, uzun saatler süren ve kötü çalışma koşullarıyla geçici işler karşımıza çıkmaktadır. Tarım işçilerinin çalışma şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Üreticilerin tarımla ilgili televizyon programlarını takip ettikleri, gazete ve dergileri takip etmedikleri söylenebilir. Televizyon en yaygın kitle iletişim araçlarından birisi olup aynı anda çok sayıda üreticiye ulaşması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Diğer araçlarla ulaşılamayan üretici kitlesine hitap etmek mümkündür. Üreticilerin desteklemeler konusunda güncel gelişmeleri takip ettikleri söylenebilir.

Üreticilerin yarısından fazlası işletmeyi aileden birisine miras olarak bırakmayı düşünmektedir. Üreticilerin iş seçme seçenekleri olsa yine de tarımsal üretimi tercih edecekleri, gençlere tarım sektörünü tavsiye edip etmeme konusunda kararsız oldukları belirtilmektedir.

Üreticilerin parasal konularla ilgili kayıt tutma konusunda farklı davrandığı ancak çoğunun kayıt tuttuğu görülmektedir. Üreticilerin çoğunlukla piyasa fiyatlarına göre üretim yaptığını söylemek mümkündür.

Üreticilerin amacının kârlarını arttırmak olduğu ortaya çıkmıştır. Üreticilerin toplam geliri içerisinde tarımsal gelir payının yüksek olduğu, yüksek kâr düzeyini hedefledikleri ve yenilikleri takip ettikleri tespit edilmiştir. Geçimini ağırlıklı olarak tarımdan sağlayan üreticilerin kârlarını yükseltmek amacıyla yaptığı hamleler sektörde gelişmeyi tetikleyebilir. Ayrıca çiftçiler, tarımsal üretimden sürekli kâr etmediklerini belirtmişlerdir. Çiftçilerin çoğu borçlanarak üretim yapmakta, ürününü sattıktan sonra borçlarını ödemekte ve kalan paraya yeni borç ekleyerek üretimine devam etmektedir.

Üretici tarımsal üretimle ilgili kuruluşları yeterli bulmamaktadır. Üreticilerin sadece 1/10'u tarımsal üretimle ilgili kuruluşların yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle, tarımsal üretimle ilgili kuruluşların çalışanları çiftçi ile buluşturulmalı ve çiftçi ile işbirliği yapmaları sağlanmalıdır. Üreticilerin 1/3'ünün yetkili kişilerle görüşme olanağı olmamıştır. Yetkili kişilere kurum içinde eğitim verilmeli ve çiftçi eğitimlerine daha fazla kaynak ayrılmalıdır. Üreticiler tarımsal üretim konusunda bilinçlendirilmediklerini düşünmektedir.

Üreticilerin büyük kısmı tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin bulunmadığını düşünmektedir. Üreticilerin tarım politikalarını tartışmak konusunda kendilerine güvendiği, aileleri ile tarım politikalarını tartıştıkları ve diğer çiftçilerle ise yeni tarım politikalarını tartışmak istemedikleri belirlenmiştir. Üreticilerin çoğunluğu tarım sektörünü önemli bulmakta ve sektördeki devlet işletmelerinin özelleştirilmesini doğru bulmamaktadır. Üreticilerin 3/4'ünün tarımsal üretimini arttırmayı istediği görülmektedir.

Üreticilerin çoğunluğu tarımsal üretim desteklemeleri yetersiz bulmaktadır. Doğrudan gelir desteği, fark ödeme sistemi, çevre amaçlı tarım arazileri koruma (ÇATAK), sertifikalı tohum, fide, fidan ve alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerini, genç çiftçi ve sürü

yöneticisi desteklemelerini ve hayvancılığa verilen desteklemelerin yeterli olmadığını ifade etmektedir. Çiftçiler bu dönemde en fazla genç çiftçi ve sürü yöneticisi desteklemelerine rağbet etmişlerdir. Ancak tarımsal üretimle ilgili politikaları yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Çiftçiler kırsal kesimde üretim yapmak için gerekli şartların var olmadığını belirtmektedir. Buna rağmen, kırsal alanda yaşamının kente göre daha olumlu olup olmadığı konusunda üreticiler kararsızlık noktasındadır. Anket sonuçları örgütlenme ve kurumsallaşmanın yetersiz olduğunu göstermektedir. Araştırma bölgesindeki üreticilerin ilkökul mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin örgütlenme konusunda çok etkili olduğu söylenebilir. Eğitim seviyesi yüksek ve genç üreticiler, tarımsal örgütlenme ve kurumsallaşmanın etkinliğini arttıracaktır. Tarımsal örgütlenme ve kurumsallaşma konusunda bölgesel değil, ulusal bir politika ve strateji belirlenmelidir. Üreticiler, teşviklerin yetersiz olduğu görüşündedir. Buna rağmen, araştırma bölgesinde dane mısır ve yonca üretiminin yaygınlaştığı gözlenmiştir. Yem bitkileri üretiminin, işletme için alet ve ekipmanın, süt ve besi sığırcılığının geliştirilip teşvik edilmesi ve özendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada, çiftçiler tarımsal üretimde kırsal kalkınma ve altyapı desteklerinin, eğitim, araştırma, yayım ve yayım faaliyetlerinin yeterli olmadığını ifade etmektedir. Diğer taraftan tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılmasının doğru olduğuna inanmaktadır.

Tarımsal ürün sigortası yaptırmayan çiftçiler gelir yetersizliği ve bedelinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Tarımsal üretimle ilgili kurum ve kuruluşların, üretici için faydalı olmadığı belirtilmektedir.

Üreticiler tarımsal danışmanlık sisteminin yeterli olmadığını düşünmektedir. Kızılaslan ve Ünal (2013), "Çiftçilerin Tarımsal Yayım Farkındalıklarının Belirlenmesi (Tokat/Erbaa Örneği)" adlı araştırmada, çiftçilerin büyük ölçüde serbest tarım danışmanlarını tanımadıklarını, ücret karşılığında bilgi almadıklarını belirtmekte, ücret karşılığında bilgi almama nedenleri arasında ise çoğunlukla %47 oranında tarım danışmanlarını tanınamalarını gerekçe olarak göstermektedirler. Yine çiftçilerin %92,5'i tarım danışmanına ödenecek ücretin devlet tarafından geri ödeneceği bilgisine sahip değildir. Dolayısıyla tarımsal danışmanlık sisteminin etkinliğinin artırılması gerekmektedir.

Çizelge 7. Üreticilerin tarım ve tarım politikaları ile ilgili görüşleri

Table 7. Farmers' views on agriculture and agricultural policies

Görüşler	Ort. Puan	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta Düzeyde Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
		Arazi varlığının yeterli olduğunu düşünüyorum	1.24	451	83.52	45	8.33	25	4.63	10	1.85
Tarımdan elde ettiğim gelirin yeterli olduğunu düşünüyorum	1.30	468	86.66	42	7.78	23	4.26	6	1.11	1	0.19
Tarımsal gelirimden ayrı tarım dışı gelirim var	4.12	52	9.63	37	6.85	80	14.81	163	30.19	208	38.52
Tarımsal üretimimi arttırmak istiyorum	4.70	12	2.22	8	1.48	20	3.70	100	18.52	400	74.08
Tarım sektörü önemlidir	4.35	8	1.48	18	3.33	40	7.41	104	19.26	370	68.62

Görüşler	Ort. Puan	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta Düzeyde Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Devamlı bir gelir kaynağım olsa da köyde yaşamaya devam ederim	4.23	40	7.41	50	9.26	38	7.04	126	23.33	286	52.96
Gerektiğinde yetkili kişilerle görüşme olanağı buluyorum	3.61	78	14.44	102	18.89	51	9.44	247	45.75	62	11.48
Yeni tarımsal yöntemleri kullanıyorum	3.44	20	3.70	55	10.18	98	18.15	306	56.67	61	11.30
İşgücü bulmada zorluklarla karşılaşıyorum	4.42	56	10.37	29	5.37	39	7.22	145	26.86	271	50.18
İşletmeden kazandığım gelire borçlarımı karşılayabiliyorum	1.40	392	72.59	96	17.79	24	4.44	20	3.70	8	1.48
Tarımla ilgili televizyon programlarını takip ederim	3.80	24	4.44	30	5.56	150	27.78	121	22.41	215	39.81
Tarımla ilgili gazete ve dergileri takip ederim	1.75	242	44.81	182	33.71	76	14.07	23	4.26	17	3.15
Makinelerimi üretim sonucunda yenilerim	1.62	306	56.67	196	36.30	22	4.07	16	2.96	0	0.00
İşletmeyi aileden birisine miras olarak bırakmayı düşünüyorum	3.61	49	9.07	45	8.33	72	13.33	283	52.41	91	16.86
Parasal konularla ilgili kayıt tutarım	3.97	86	15.93	97	17.96	53	9.81	164	30.37	140	25.93
Piyasa fiyatlarına göre üretim yaparım	3.85	80	14.82	83	15.37	45	8.33	174	32.22	158	29.26
Amacım kârı en yüksek yapmak	4.48	21	3.89	11	2.04	69	12.78	249	46.11	190	35.18
Tarımsal üretimle ilgili kuruluşları yeterli buluyorum	1.74	270	50.00	182	33.70	36	6.67	30	5.56	22	4.07
Tarımsal üretimden sürekli kâr ediyorum	2.29	220	40.74	271	50.19	29	5.37	10	1.85	10	1.85
Tarımsal üretimde üreticilerin bilinçlendirildiğini düşünüyorum	1.71	240	44.44	221	40.93	24	4.44	35	6.49	20	3.70
Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin olduğunu düşünüyorum	1.98	264	48.89	151	27.96	51	9.44	59	10.93	15	2.78
İş seçme seçeneğim olsa yine de tarımsal üretimi tercih ederim	3.70	85	15.75	43	7.96	22	4.07	183	33.88	207	38.34
Her zaman gençlere tarım sektörünü tavsiye ederim	3.63	80	14.82	144	26.66	29	5.37	160	29.63	127	23.52
Tarım politikalarını ilgili kişilerle tartışırım	4.10	65	12.04	90	16.66	53	9.82	243	45.00	89	16.48
Güncel tarımsal desteklemelerden haberdar olurum	4.66	20	3.70	30	5.56	30	5.56	260	48.15	200	37.03
Diğer çiftçilerle yeni tarım politikalarını tartışırım	3.28	62	11.48	226	41.85	18	3.33	103	19.08	131	24.26
Ailemle tarım politikalarını tartışırım	4.30	69	12.78	48	8.89	31	5.74	233	43.15	159	29.44
Tarım devlet işletmelerinin özelleştirilmesini doğru buluyorum	1.97	200	37.04	273	50.55	9	1.67	58	10.74	0	0.00
Tarımsal üretim desteklemelerini yeterli buluyorum	1.81	203	37.59	266	49.26	21	3.89	40	7.41	10	1.85

Görüşler	Ort. Puan	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta Düzeyde Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
		Tarımsal üretimle ilgili politikaları yeterli buluyorum	2.61	113	20.93	279	51.67	67	12.40	51	9.44
Doğrudan gelir desteğini yeterli buluyorum	2.08	118	21.85	267	49.45	78	14.44	52	9.63	25	4.63
Fark ödeme sistemini yeterli buluyorum	2.29	133	24.63	254	47.04	66	12.22	57	10.55	30	5.56
Sertifikalı tohum, fide ve fidan desteklemelerini yeterli buluyorum	2.42	106	19.63	279	51.67	87	16.11	27	5.00	41	7.59
Hayvancılık desteklemelerini yeterli buluyorum	2.92	138	25.56	292	54.07	39	7.22	32	5.93	39	7.22
Genç çiftçi ve sürü yöneticisi desteklemelerini yeterli buluyorum	2.74	108	20.00	270	50.00	33	6.11	69	12.78	60	11.11
Üreticilere verilen alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri (mazot, gübre, vs.) yeterli buluyorum	1.91	142	26.30	238	44.07	67	12.41	53	9.01	40	7.41
Çevre amaçlı tarım arazileri koruma (ÇATAK) desteklemesini yeterli buluyorum	1.86	141	26.11	271	50.18	57	10.56	41	7.59	30	5.56
Kırsal kesimde üretim yapmak için gerekli şartların var olduğunu düşünüyorum	1.57	153	28.33	131	24.26	87	16.11	107	19.82	62	11.48
Kırsal alanda yaşamının kente göre daha olumlu olduğunu düşünüyorum	3.72	70	12.96	83	15.37	143	26.48	154	28.52	90	16.67
Örgütlenme ve kurumsallaşmanın yeterli olduğunu düşünüyorum	1.58	238	44.07	191	35.37	40	7.41	36	6.67	35	6.48
Üretim teşvikleri yeterlidir	2.43	182	33.70	208	38.52	68	12.59	43	7.57	39	7.22
Tarımsal üretimde eğitim, araştırma, yayım ve yayın faaliyetlerini yeterli buluyorum	2.70	82	15.19	286	52.97	72	13.33	80	15.19	20	3.70
Kırsal kalkınma ve altyapı desteklerini yeterli buluyorum	1.52	259	47.96	128	23.70	111	20.56	22	4.08	20	3.70
Tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılmasının doğru olarak yapıldığını düşünüyorum	3.85	20	3.70	52	9.63	130	24.07	273	50.56	65	12.04
Kullanılan kaynakların adil ve etkin bir şekilde üreticilere yansıdığı düşünüyorum	2.73	162	30.00	275	50.93	71	13.15	22	4.07	10	1.85
Tarımsal ürün sigortasını yeterli buluyorum	2.27	116	21.48	232	42.97	137	25.37	45	8.33	10	1.85
Tarımsal üretimle ilgili kurum ve kuruluşların üretici yararına çalıştığını düşünüyorum	2.09	142	26.30	281	52.04	97	17.96	10	1.85	10	1.85
Tarımsal danışmanlık sistemi yeterli buluyorum	2.57	100	18.51	274	50.75	99	18.33	37	6.85	30	5.56

3.3. Üreticilerin Kırsal Alan ve Politikaları İle İlgili Memnuniyet Durumu, Sorunları, Beklentileri

Çizelge 8'de üreticilerin kırsal alandaki yaşam koşullarından memnuniyet durumu incelenmiştir. Üreticilerden %51.48'i kırsal alandaki yaşam koşullarından memnun, %48.52'si memnun olmadıklarını belirtmiştir. Kırsal alandaki yaşam standartlarının yükseltilmesi zorunluluğu bu tabloda kendini tekrar göstermiştir.

Çizelge 8. Üreticilerin kırsal alandaki yaşam koşullarından memnuniyet durumu
Table 8. Farmers' satisfaction with the living conditions in rural areas

Üreticilerin kırsal alandaki yaşam koşullarından memnuniyet durumu	Memnun		Memnun Değil	
	F	%	F	%
	278	51.48	262	48.52

Üreticilerin tarımsal üretimde karşılaşılan sorunlara ilişkin fikirleri Çizelge 9'da gösterilmiştir.

Çizelge 9. Tarımsal üretimde karşılaşılan sorunlar
Table 9. Problems in agricultural production

Sorunlar	Hiç sorun değil (%)	Sorun değil (%)	Kısmen sorun (%)	Sorun (%)	Büyük sorun (%)	Ortalama (1-5)
Girdi fiyatlarının yüksek olması	0.5	0.4	3.3	11.8	84.0	4.78
Ürün satış fiyatlarının belirsiz olması	1.1	1.8	3.2	12.0	81.9	4.39
Gençlerin tarımda çalışmak istememesi	2.9	5.6	9.4	32.3	49.8	4.20
Aracılardan çok olması	3.0	11.0	12.2	27.8	46.0	4.01
Çiftçi örgütlerinin etkin çalışmaması	2.4	8.5	14.6	32.0	42.5	4.00
Kalifiye işçi bulunamaması	2.1	7.1	13.9	36.8	40.1	3.98
İklim değişikliği	2.5	7.0	17.2	35.9	37.4	3.95
Tarımsal faizlerin yüksek olması	4.6	12.5	16.0	27.5	39.4	3.91
Pazarlama sorunu	7.1	17.9	18.0	25.8	31.2	3.58
Depolama sorunu	13.9	23.0	19.2	23.2	20.7	3.18
Hastalık ve zararlılar ile ilgili bilgi eksikliği	11.0	23.8	20.8	25.1	19.3	3.16
İstediği tohum/fide/fidan bulamama	18.7	37.6	16.5	14.7	12.5	2.71

Üreticilerin, %84.0'ü girdi fiyatlarının yüksek olması, %81.9'u ürün satış fiyatlarının belirsiz olması, %49.8'i gençlerin tarımda çalışmak istememesi, %46.0'sı aracılardan çok olması, %42.5'i çiftçi örgütlerinin etkin çalışmaması, %40.1'i kalifiye işçi bulunamaması, %37.4'ü iklim değişikliği, %31.2'si pazarlama sorunu ve %39.4'ü tarımsal faizlerin

yüksek olması konularının büyük sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir. Çiftçilerin %23.2'si depolama sorunu ve %25.1'i hastalık ve zararlılar ile ilgili bilgi eksikliğini sorun olarak belirtmiştir. Araştırmaya katılan üreticilerin %37.6'sı istediği tohum/fide/fidan bulamama konusunda sorun olmadığını ifade etmiştir.

Araştırma bölgesindeki üreticilerin desteklerden memnuniyet düzeyi Çizelge 10'da gösterilmiştir.

Üreticilerin desteklerden memnuniyet düzeyi mazot gübre desteğinde %17.6, fark ödemesi desteğinde %29.8, sertifikalı tohum, fide, fidan desteğinde %25.8, çevre amaçlı tarım arazilerini koruma projesi (ÇATAK) desteğinde %28.9, buzağı desteğinde %30.9 ve küçükbaş hayvancılık desteğinde %35.7'dir. Üreticilerin büyük çoğunluğu destek miktarlarını yeterli bulmamaktadır. Destek ödeme zamanı ve kesintilerin uygun olmadığını, başvuru işlemlerinin masraflı olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, desteklerle ilgili bilgilendirmelerin ise yeterli olduğunu belirtmektedir.

Çizelge 10. Tarımsal desteklerden memnuniyet düzeyi*

Table 10 .Satisfaction level of agricultural supports

Destekler	Memnuniyeti Destek	Destek Miktarı	Destek Ödeme Zamanı	Başvuru İşlem Masrafı	Kesintiler	Destek Bilgilendirme
	Memnun (%)	Yeterli değil (%)	Uygun (%)	Masraflı (%)	Uygun değil (%)	Yeterli (%)
Mazot Gübre Desteği	17.6	85.4	39.8	50.7	85.8	67.9
Fark Ödemesi Desteği	29.8	70.6	5.9	61.8	86.0	76.1
Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Desteği	25.8	69.5	37.9	48.9	88.6	87.6
ÇATAK(Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Proje)Desteği	28.9	75.6	40.3	51.2	82.6	69.9
Buzağı Desteklemesi	30.9	68.7	49.8	53.2	74.3	89.0
Küçükbaş Hayvancılık Desteklemesi	35.7	76.5	50.0	54.0	83.8	79.0

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelge 11'de tarımsal desteklemelerin üretim kararları üzerine etkisi verilmiştir. Üreticilerin %63.33'ü destek olursa üretimini artırarak devam edeceğini belirtmiştir. Üreticilerin %22.04'ü destek olmazsa üretime devam etmeyeceğini ve %14.63'ü destek olmasa da üretime devam edeceğini ifade etmiştir.

Çizelge 11. Tarımsal desteklemelerin üretim kararındaki etkisi

Table 11. The effect of agricultural supports on production decision

	F	%
Destek olmasa da üretime devam ederim	79	14.63
Destek olursa üretimimi artırarak devam ederim	342	63.33
Destek olmazsa üretime devam etmem	119	22.04
Toplam	540	100.00

Üreticilerin tarımsal destekleme sisteminde değişiklik beklentisi Çizelge 12'de gösterilmiştir. Üreticilerin %43.89'u mevcut sistem tamamen değiştirilmeli, %37.04'ü

mevcut sistem ihtiyaçlara uygun revize edilmeli ve %19.07'si mevcut sistem aynen devam etmeli şeklinde fikirlerini belirtmiştir.

Çizelge 12. Üreticilerin tarımsal destekleme sisteminde değişiklik beklentisi

Table 12. *Expectation of changes in farmers' agricultural support system*

	F	%
Mevcut sistem aynen devam etmeli	103	19.07
Mevcut sistem tamamen değiştirilmeli	237	43.89
Mevcut sistem ihtiyaçlara uygun revize edilmeli	200	37.04
Toplam	540	100.00

Üreticilerin tarımsal desteklemelerin dağıtılma kriterleri beklentisi araştırılmış ve alınan cevaplar Çizelge 13'de verilmiştir. Üreticilerin %62.96'sı hayvan sayısı veya alan miktarı, %21.67'si genç çiftçi olması, %7.04'ü ürün verimi, %4.63'ü ürün kalitesi ve %3.70'i çiftçinin teknoloji kullanım durumuna göre desteklemelerin dağıtılmasını bekledikleri belirlenmiştir.

Çizelge 13. Üreticilerin tarımsal desteklemelerin dağıtılma kriterleri beklentisi

Table 13. *Expectation of distribution criteria in farmers' for agricultural supports*

	F	%
Hayvan sayısı veya alan miktarı	340	62.96
Çiftçinin teknoloji kullanım durumu	20	3.70
Ürün kalitesi	25	4.63
Ürün verimi	38	7.04
Genç çiftçi olması	117	21.67
Toplam	540	100.00

4. Sonuç

Tokat İli Merkez İlçesinin 108 köyünde yaşayan toplam olarak 540 üretici üzerinde yapılan bu araştırmada, üreticilerin sosyo-demografik özellikleri, tarım ve tarım politikaları ile ilgili görüşleri, memnuniyet durumu ve beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bölgesinde tarımsal üretimin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Üreticilerin tarım sektörünü önemli gördükleri tarımsal üretimi artırmak istedikleri hatta ekonomik kaygıları ortadan kalkarsa sürekli olarak köyde yaşamaya ve üretmeye devam edebilecekleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sektörün önemli görülmesinin yanı sıra çiftçilik mesleğinden pek memnun olmadıkları ve gelecek nesil tarım faaliyetleri için olumsuz bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Mesleklerinden vazgeçebileceklerini belirtmelerine rağmen devam etmeleri alternatif olanakların yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bununla beraber üreticiler tarım sektörünün gençlere tavsiye edilmesi konusunda da kararsızlık noktasında bulunmaktadır. Üreticilerin tarımsal faaliyetlerde sürekli olarak değişim ve gelişim gösteren piyasa koşullarına ayak uydurması sağlanmalı, küçük veya orta ölçekli tarım işletmeleri faaliyetlerini sürdürürken yaşanan ekonomik olaylara hazırlıklı olmalı, üretim ve pazar planlaması yapacak örgütlenme modeli oluşturularak rekabet gücünü kullanmalıdır.

Üreticilerin güncel tarım politikalarını takip ettikleri ancak destekleri yeterli bulmadıkları anlaşılmaktadır. Tarımsal destekler verilmeden önce bilgilendirme çalışmalarının yapılması, verildikten sonra etkin kullanılması için izleme çalışmaları ile birlikte ara değerlendirmelerin yapılarak sürdürülebilir olması sağlanmalıdır.

Tarımsal danışmanlık sisteminin de yeterli olmadığı, eğitim ve yayım çalışmalarının etkinleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Üreticiler tarımsal üretimle ilgili kurum ve kuruluşların sayısının yeterli olduğunu düşünmekte ancak aralarında bilgi alışverişini sağlayacak bir koordinasyonun olmadığına inanmaktadır. Tarımsal danışmanlık sisteminde araştırmacı-tarım danışmanı/tarım yayımcısı-çiftçi üçgeni temelinde tüm ilgili tarımsal kuruluşların bilgi sisteminde etkin olması ve yeterli bir geri beslemenin oluşması gerekmektedir.

Üreticilerin bilinçsiz davranışları, tarımın modern üretim yöntemlerini; insanı ve doğayı tahrip eden çevre kirliliğinin bir nedeni haline getirmiştir. Kâr beklentisini hedefleyen, özen ve hassasiyete önem vermeyen çiftçiler bilinçlendirilmeli, eğitim düzeyleri yükseltilmeli ve hiç ara verilmeden devamlı bir yayım çalışması ile desteklenmelidirler. Bilgi ve uygun teknolojilerin uygulanması, etkinliği ve verimi arttırmaktadır. Uygun teknolojilerin kullanımına olanak sağlamak belirli büyüklüğe sahip üretim alanlarından daha fazla verim alınmasına yardımcı olmaktadır.

Tüm bu sonuçlar göstermektedir ki; tarım politikaları doğrudan kullanıcılar olan üreticiler tarafından denenmekte, sonuçları alınmakta, memnuniyet düzeyi dolayısıyla bir anlamda kırsal refah düzeyi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle politika kararlarının oluşturulması aşamasında üretici katılımlarının da sağlanması, yereldeki sosyo-ekonomik yapının dikkate alınması gerekmektedir. Uygulanan politikalarla ilgili yerelden sürekli dönüt alınması politika etkinliğini arttıracaktır, üretici katılımlarıyla ihtiyaç ve istekler konusunda daha efektif olarak politika hedefleri tam yerinde gerçekleştirilebilecektir.

5. Kaynaklar

- Aksöz, İ., 1973. Tarımsal Fiyat Politikası: Genel Esasları ve Muhtelif Memleketlerdeki Tatbikatı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, s 20, Ankara.
- Altıntaş, G. ve Altıntaş, A., 2012. Kimyevi gübre ve toprak tahlili desteğinin sosyo-ekonomik açıdan incelenmesi (Tokat ili örneği). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 18 (2), 55-68
- Artukoğlu, M. M., 1998. Türkiye’de çiftçilerin sosyal güvenliği sorunları ve çözüm yaklaşımları: Menemen ilçesi örneği. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, s 58, Ankara.
- Doğan, Z., Arslan, S. ve Berkman, A. N., 2015. Türkiye’de tarım sektörünün iktisadi gelişimi ve sorunları: Tarihsel bir bakış. Ömer Halisdemir Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1), 29-41.
- Eraktan, G., 2001. Tarım Politikasının Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları, s 12. İstanbul.
- Eştürk, Ö., Ören, M.N., 2014. Türkiye’de tarım politikaları ve gıda güvencesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 24 (2), 193-200.
- Gaytancıoğlu, O., 2009. Türkiye’de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2009-14. İstanbul.
- Güney, O. İ., 2006. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları ve Tarımsal Destekleme Sistemlerinde Yaşanılan Yeni Gelişmeler: Doğrudan Ödeme Sistemi ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Adana.
- Gürkan, M., 2012. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi (Kahramanmaraş İli Örneği). (Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

- Işık, E. Ve Abay, C., 1992. Destekleme Uygulamalarının Tarımsal Yapıya Etkisi. Tarım Haftası 93 Sempozyumu, Tarımsal Destekleme Politikalar, Sorunlar, Çözümler, TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, Yayın No:20, Ankara.
- İkikat Tümer, E., 2011. Bitkisel ürün sigortası yaptırma isteğinin belirlenmesi: Tokat ili örneği. Atatürk Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 42 (2), 153-157.
- İnan, H., Gaytancıoğlu, O., Erbay, R. ve Yılmaz, F. 2003. Fuat Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu. İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:2003-53, ISBN: 975-512-791-7, İstanbul.
- Kızılaslan, N. ve Ünal, Y., 2013. Çiftçilerin tarımsal yayım farkındalıklarının belirlenmesi Tokat/Erbaa örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 5, 1-19.
- Menek, M. ve Kızılaslan, H., 2008. Doğrudan gelir desteğinin üreticiler üzerine etkisi (Tokat ili merkez ilçe örneği). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 25 (1), 53-62.
- Suiçmez, B.R., 2003. IMF ve Dünya bankası anlaşmaları: “Tarım reformu (!)”, Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu, 26-28 Haziran,2003, Gaziantep.
- TÜİK, 2019. Tarımsal İşletme Yapı İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24869> (Erişim Tarihi:02.10.2019).
- Türkekel, B., 2006. Türkiye’de Makroekonomik Değişkenlerin Tarım Sektörüne Kısa ve Uzun Dönem Etkileri Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yalçınkaya, N., Yalçınkaya, M. ve Çılbant, C., 2006. Avrupa Birliği’ne yönelik düzenlemeler çerçevesinde Türk tarım politikaları ve sektörün geleceği üzerine etkisi, yönetim ve ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (2), 97-118.
- Yılmaz, H., 2008. Türkiye’de tarım politikalarının demokratikleşmesi ve alternatif tarım politikaları oluşturması sürecinde baskı grupları olarak üretici örgütleri, 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat, 2008, Dokuz Eylül Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İzmir.